

بررسی اثر دود حاصل از عصاره‌ی مستقیم عنبرنسارا بر باکتری‌های گرم مثبت

Bacillus subtilis و Staphylococcus aureusاردشیر طالبی^۱، ابراهیم حریق^۲، الناز دهدشتیان^۳، فرزانه امینی^۳، مرضیه مشکات^۵

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: استفاده از دودهای طبی جایگزین در درمان بیماری‌ها و از جمله بیماری‌های میکروبی و عفونی در ایران از سال‌های دور رواج داشته است. این مطالعه، با هدف مقایسه‌ی خواص ضد میکروبی دود حاصل از عصاره‌ی مستقیم عنبرنسارا با آنتی‌بیوتیک‌های رایج بر روی *Bacillus subtilis* و *Staphylococcus aureus* بود.

روش‌ها: در این مطالعه‌ی آزمایشگاهی، دود عنبرنسارا به عنوان مداخله‌ای بر سوش‌های مورد و گروه‌های آنتی‌بیوتیک بر سوش‌های مشابه به عنوان شاهد در نظر گرفته شدند. سوش‌های استاندارد *Bacillus subtilis* و *Staphylococcus aureus* در محیط کشت‌های مناسب کشت داده شدند. عصاره‌گیری عنبرنسارا بدون استفاده از حلال انجام شد تا احتمال تأثیر حلال بر میکروب‌ها را از بین برد. سری رقت و آزمایش دیسک دیفیوژن برای هر کدام از باکتری‌ها سه بار انجام شد.

یافته‌ها: میانگین هالدی عدم رشد در *Staphylococcus aureus* به طور معنی‌داری بیشتر از نوكوایسین بود؛ اما میانگین هالدی عدم رشد در *Staphylococcus aureus* (LSD) Least significant difference نشان داد که قطر هالدی عدم رشد در *Bacillus subtilis* (MIC) Minimum inhibitory concentration برای *Bacillus subtilis* بیشتر از طور معنی‌داری بیشتر از *Bacillus subtilis* (MBC) Minimum bactericidal concentration و *Staphylococcus aureus* بود.

نتیجه‌گیری: دود حاصل از عصاره‌ی عنبرنسارا بر رشد *Staphylococcus aureus* تأثیر معنی‌داری داشت و می‌توان آن را به عنوان دارو پیشنهاد نمود.

وازگان کلیدی: دود، عنبرنسارا، اثر ضد میکروبی، *Bacillus subtilis*، *Staphylococcus aureus*

ارجاع: طالبی اردشیر، حریق ابراهیم، دهدشتیان الناز، امینی فرزانه، مشکات مرضیه. بررسی اثر عصاره‌ی مستقیم عنبرنسارا بر روی باکتری‌های گرم مثبت. مجله دانشکده پزشکی اصفهان ۱۳۹۵؛ ۳۴(۴۰۶): ۳۴۵۱-۳۴۵۵.

مقدمه

های باکتری‌های هوایی، گرم مثبت، میله‌ای و اسپوردار هستند *Bacillus* که در همه جا یافت می‌شوند. *Bacillus subtilis*، یک باکتری خاک زی، گرم مثبت و میله‌ای شکل می‌باشد که به صورت طبیعی مقادیر فراوانی از پروتئین‌های مختلف را با غلظت‌های بالا به درون محیط کشت ترشح می‌نماید (۱-۲).

از جمله عوامل عفونت‌زاوی است *Staphylococcus aureus* که به طور تقریبی همه‌ی افراد به نوعی با آن آلوده می‌شوند و طیف بیماری‌زایی آن از یک مسمومیت غذایی ساده، عفونت خفیف و

عفونت‌های تهدید کننده‌ی حیات متفاوت است (۳). این باکتری، باعث عفونت‌های بیمارستانی می‌شود که سراسر دنیا با آن دست به گربیان هستند (۴). به طور تقریبی ۸۰ درصد از مردم کشورهای در حال توسعه، همچنان به استفاده از درمان‌های سنتی ادامه می‌دهند. برخی از داروهای سنتی مانند دود هنوز هم به صورت رایج استفاده می‌شوند که با گذشت زمان، هنوز هم به همان شکل سنتی خود، از جمله به شکل دود، استفاده می‌شوند (۵).

از جمله‌ی این دودها، دود سرگین‌الاغ ماده است که به عنبرنسارا

- ۱- دانشیار، گروه پاتولوژی، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
- ۲- کارورز، گروه پاتولوژی، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
- ۳- کارشناس ارشد، گروه میکروبیولوژی، دانشکده‌ی علوم زیستی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد فلاورجان، اصفهان، ایران
- ۴- کارشناس ارشد، گروه میکروبیولوژی، دانشکده‌ی علوم زیستی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ورامین-پیشوای ورامین، ایران
- ۵- کارشناس ارشد، گروه بیولوژی، مؤسسه آموزش عالی نور دانش، میمه، ایران

نویسنده‌ی مسؤول: اردشیر طالبی

Email: talebi@med.mui.ac.ir

افزوده شد و لوله‌ها به مدت ۲۴ ساعت در دمای ۳۷ درجه‌ی سانتی‌گراد انکویه شدند. بعد از اتمام این زمان، کمترین غلاظتی که رشد باکتری را مهار کرده بود (عدم کدورت لوله)، به عنوان کمینه‌ی غلاظت مهاری (MIC یا Minimum inhibitory concentration) حداقل غلاظت کشیدنگی (Minimum bactericidal concentration) تعیین شد. به منظور جلوگیری از بروز هرگونه خطأ در نتایج به دست آمده، این آزمایش سه بار تکرار شد.

آزمایش آگار دیفیوژن: از باکتری‌های مورد نظر معادل با کدورت Muller-Hinton agar ۰/۵ McFarland تهیه شد و بر روی محیط طور چمنی کشت داده شد. سپس، با پیپت پاستور دو چاهک در هر پلیت ایجاد شد. یک چاهک برای عصاره‌ی حاصل از میغان دود عنبرنسارا و یک چاهک برای شاهد منفی که سرم فیزیولوژی بود، تعییه شد. برای شاهد مثبت، از دیسک‌های آنتی‌بیوتیکی برای هر نمونه استفاده شد. پلیت‌ها به مدت ۲۴ ساعت در دمای ۳۷ درجه‌ی سانتی‌گراد انکویه شدند. به منظور جلوگیری از بروز هر گونه خطأ در نتایج به دست آمده، این آزمایش سه بار تکرار شد.

تحلیل آماری: نتایج حاصل از این بررسی پس از سه بار تکرار و تعیین MIC و MBC و انجام آزمایش آگار دیفیوژن، با استفاده از آزمون‌های آماری One-way ANOVA و Paired t. SPSS (version 20, SPSS Inc., Chicago, IL) در نرم‌افزار آماری (LSD) Least significant difference نسخه‌ی ۲۰ به عنوان سطح معنی‌داری در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

هاله‌ی عدم رشد: بر اساس جدول ۱، اگر چه قطر هاله‌ی عدم رشد در *Bacillus subtilis* بیشتر از *Staphylococcus aureus* بود، اما آزمون Paired t نشان داد که میانگین هاله‌ی عدم رشد فقط در *Staphylococcus aureus* در مقایسه با آنتی‌بیوتیک شاهد به طور معنی‌داری بیشتر از هاله‌ی عدم رشد و نکرومایسین بود ($P < 0.001$)؛ میانگین هاله‌ی عدم رشد در *Bacillus subtilis* با هاله‌ی عدم رشد آنتی‌بیوتیک شاهد سپرروفلوكسازین تقاضوت معنی‌داری نداشت. در شکل‌های ۱ و ۲، هاله‌ی عدم رشد در این دو باکتری مشاهده می‌شود.

جدول ۱. قطر هاله‌ی عدم رشد در *Staphylococcus aureus* و *Bacillus subtilis*

نام باکتری	قطر هاله‌ی عدم رشد عنبرنسارا میانگین ± انحراف معیار	قطر هاله‌ی عدم رشد آنتی‌بیوتیک منتخب مقدار P	میانگین ± انحراف معیار
<i>Staphylococcus aureus</i>	۲۶/۰۶ ± ۱/۱۰	< 0.001	۱۱/۰۶ ± ۱/۰۵
<i>Bacillus subtilis</i>	۳۳/۰۶ ± ۱/۲۰	0/130	۳۴/۰۰ ± ۱/۴۰

شهرت دارد. این دود، در فرهنگ کهنه ایرانی جایگاه مهمی دارد، که برخی از این خواص قدیمی را ذوالفقاری چنین بر شمارد:

- اگر بینی بچه‌ای کیپ شود، به طوری که تنفس برای او مشکل شود، شیر مادر در بینی او می‌چکاند و یا به بینی او دود سرگین ماده الاغ می‌دهند.

- برای درمان چشم درد، سرگین ماده الاغ را با سفر «ون» مخلوط می‌کنند و به آتش می‌ریزنند، بیمار چادری بر سر می‌کشد و چشم را دود می‌دهد.

- هر گاه کسی خون دماغ شود و هیچ چاره مؤثر نیفتد، قدری سرکه روی سرگین الاغ بریزند تا بپوید، خون بند می‌آید.

- اگر عصاره‌ی سرگین الاغ را در دهان گیرند، دندان پوسیده را دوا باشد و اصلاح کند.

- اگر عصاره‌ی سرگین الاغ را بیاشامند، سنگ مثانه دفع کند (۶). همچنین، هاشمیان با اشاره به جلد سوم کتاب قانون حکیم این سینا، از دیدگاه وی افسره‌ی سرگین الاغ را بند آوردن هر گونه خونریزی، و بو کردن آن را خونریزی بینی و ریشه‌کن کردن آن مؤثر می‌داند (۷). از آن جایی که تحقیقات اندکی پیرامون اثربخشی عنبرنسارا انجام شده است، این مطالعه به این منظور انجام شد که قلمی در جهت آزمودن تأثیر این ماده‌ی سنتی بر میکروب‌های گرم مثبت در مقایسه با آنتی‌بیوتیک‌های رایج بردارد.

روش‌ها

در این مطالعه، ابتدا عصاره گیری از عنبرنسارا انجام شد؛ به این ترتیب که عنبرنسارا سوزانده شد و هنگامی که دود آن حاصل شد، یک بشر روی آن قرار گرفت که روی آن پخت تعییه شده بود. سپس، قطرات حاصل از میغان دود عنبرنسارا توسط سرنگ جمع آوری و نگهداری شد. به منظور کاهش آسودگی احتمالی، عصاره‌ی عنبرنسارا توسط سرنگ استریل جمع آوری گردید و عصاره‌ها تازه به تازه و روزانه تهیه شد.

سویه‌ها تهیه و روی agar Blood کشت داده شد. سپس، از باکتری‌های انکویه شده پس از ۱۸-۲۴ ساعت، سوسپانسیونی معادل با McFarland ۰/۵ و سری رقت عصاره حاصل از غلاظت ۱۰۰ درصد سوش‌های استاندارد از باکتری‌های *Staphylococcus aureus* (ATCC6051) و *Bacillus subtilis* (ATCC25923) تهیه شد. سوسپانسیون ۰/۵ McFarland تهیه شده، به لوله‌های سریال رقت

Staphylococcus aureus بیشتر بود ($P < 0.001$).

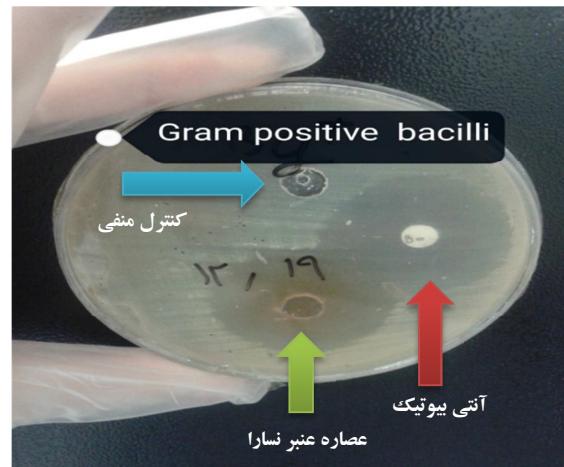
بحث

نتایج مطالعات ما نشان داد که اثر ضد میکروبی عصاره‌ی مستقیم عنبرنسارا در متوقف کردن و از بین بردن دو سوش استاندارد Bacillus subtilis و Staphylococcus aureus به ترتیب برای متوقف کردن با غلظت‌های ۱۰۰ درصد تا رقت ۱/۳۲ و غلظت ۱۰۰ درصد تا رقت ۱/۱۶ و برای از بین بردن به ترتیب با غلظت‌های ۱۰۰ درصد تا ۱/۸ و ۱۰۰ درصد تا ۱/۱۶ مؤثر می‌باشد. همان‌طور که اشاره شد، میانگین هاله‌ی عدم رشد در Staphylococcus aureus به طور معنی‌داری بیشتر از هاله‌ی عدم رشد آنتی‌بیوتیک منتخب باکتری مورد نظر بود ($P < 0.001$ ، اما میانگین هاله‌ی عدم رشد در Bacillus subtilis با هاله‌ی عدم رشد آنتی‌بیوتیک منتخب باکتری موردنظر، تفاوت معنی‌داری نداشت.

پروین و همکاران، طی مطالعه‌ای به این نتیجه دست یافتند که Staphylococcus aureus نسبت به دود سرگین و اسپند و نیز Pseudomonas aeruginosa نسبت به سرگین حساس بودند. همچنین، با افزایش زمان دود دهی، قطر هاله‌ی عدم رشد در موارد حساس بزرگ‌تر می‌شد و به عبارت دیگر، اثرات ضد میکروبی دود افزایش می‌یافتد (۳).

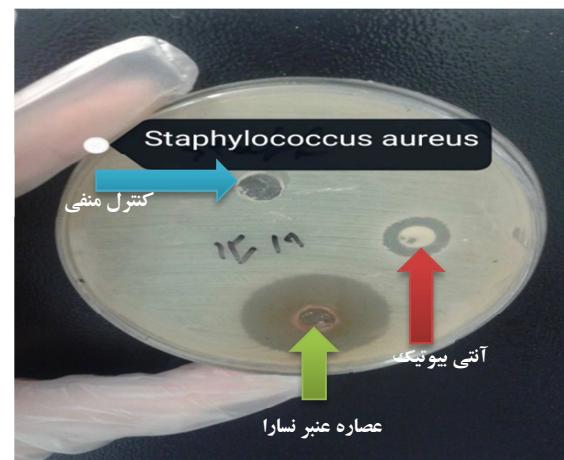
نتایج این مطالعه، با یافته‌های مطالعه‌ی حاضر همخوانی دارد؛ با این تفاوت که در مطالعه‌ی حاضر، با عصاره‌ی مستقیم و غلظت‌های متفاوت نتایج دقیق‌تری به دست آمد؛ چرا که نتایج این مطالعه، بر اساس سریال رقت، MIC و MBC تعیین گردید؛ در حالی که در پژوهش پیش‌گفته، نتایج بر اساس زمان دود دهی تعیین شده است. ترکیب شیمیابی دود عنبرنسارا که در این مطالعه به صورت مستقیم عصاره‌ی آن استخراج شد، دارای مواد مؤثره و خواص ضد میکروبی متفاوتی می‌باشد (۸). به طور کلی، مدفع حیوانی شامل موادی از جمله مواد ارگانیک، ازت و مقادیر زیادی از مواد گیاهی خورده شده توسط حیوان است (۹). با توجه به موارد گفته شده، وجود مواد سمی و آنتی‌بیوتیک در مدفعهای اغذیه، ناشی از مواد مصرف شده و هضم مواد غذایی می‌باشد. وجود مواد آنتی‌بیوتیک در مدفعهای اغذیه، می‌تواند به علت میکروفلورهای متفاوت موجود در بدن این حیوان باشد که بر روی ارگانیسم‌های متفاوتی مؤثر می‌باشند. در طب مصر باستان، از دود مدفعه به عنوان یک ماده‌ی قابل اشتعال اشاره شده است (۱۰).

ترکیبات دود، دارای خاصیت باکتریسیدال و یا باکتریوستاتیک هستند که به علت وجود موادی مانند فرمالدئید، استالدئید، متانول و بعضی از ترکیبات آروماتیک مانند فنیل‌ها، گایاکل و کروزول می‌باشند. فعالیت باکتریسیدی دود، مربوط به جزء فرمالدئید آن می‌باشند.

شکل ۱. هاله‌ی عدم رشد در *Bacillus subtilis*

مقایسه‌ی میانگین هاله‌ی عدم رشد بین دو به دوی باکتری‌ها با استفاده از آزمون تعقیبی LSD آزمون تعقیبی LSD نشان داد که قطر هاله‌ی عدم رشد در *Staphylococcus aureus* به طور معنی‌داری بیشتر از *Bacillus subtilis* بود ($P < 0.001$).

شکل ۲. هاله‌ی عدم رشد در *Staphylococcus aureus*

آنالیز واریانسی واحد (One-way ANOVA) نشان داد که میانگین MIC برای *Staphylococcus aureus* (0.0625 ± 0.0050) به نحو معنی‌داری بیشتر از *Bacillus subtilis* (0.0312 ± 0.0000) بود ($P < 0.001$). همچنین، این آزمون نشان داد که میانگین MBC برای *Staphylococcus aureus* (0.1250 ± 0.0500) به شکلی معنی‌دار بیشتر از *Bacillus subtilis* (0.0625 ± 0.0005) بود ($P < 0.001$). مقایسه‌ی میانگین MIC و MBC بین دو به دوی باکتری‌ها با استفاده از آزمون تعقیبی LSD آزمون تعقیبی LSD نشان داد که میانگین MIC و MBC در *Bacillus subtilis* به طور معنی‌داری از

مطالعه، با اشارات شاعران و دانشمندان قدیمی که در مقاله‌ی هاشمیان به آن‌ها اشاره شده است، هم خوانی دارد (۷).

نتیجه‌گیری نهایی این که با توجه به اثرات ضد میکروبی عصاره‌ی عنبرنسارا بر روی *Bacillus subtilis* و *Staphylococcus aureus* ارزش دارویی احتمالی این عصاره آشکار می‌گردد. نتایج این مطالعه، زمینه‌ی جدیدی برای انجام مطالعات بعدی در خصوص خاصیت ترمیم زخم و اثرات روی دیگر سویه‌های پاتوژنیک را فراهم می‌نماید. از این رو، پیشنهاد می‌گردد در آینده مطالعات دیگری به منظور شناسایی مواد مؤثره‌ی موجود در این عصاره و همچنین، شناسایی مواد باکتریسید و باکریوستاتیک موجود در آن صورت گیرد.

تشکر و قدردانی

این مقاله، برگرفته از پایان‌نامه‌ی مصوب مقطع پزشکی عمومی به شماره طرح ۳۹۵۱۰۷ در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان می‌باشد. بدین وسیله از این دانشگاه جهت تأمین هزینه‌ی اجرای مطالعه و همچنین، از پرسنل آزمایشگاه المهدی (عج) اصفهان که در اجرای این طرح همکاری نمودند، سپاسگزاری می‌گردد.

می‌باشد، اما بسیاری از ترکیبات موجود در دود و اثرات ضد میکروبی آن‌ها هنوز مشخص نشده است (۱۱).

در حال حاضر، هیچ مطالعه‌ای در خصوص جزئیات مواد موجود در دود عنبرنسارا تاکنون صورت نگرفته است، اما می‌توان این اثرات را به مواد غذایی و گیاهان مصرف شده و گوارش شده در معده‌ی حیوان و حتی پروپیوتیک‌ها و آنتی‌بیوتیک‌های موجود در دستگاه گوارش الاغ ماده نسبت داد (۳).

طبق مطالعات قبلی، از جمله مواد موجود در عنبرنسارا، لیگنین می‌باشد که هیدرولیز آن موجب تشکیل سه گروه اسیدهای ضعیف، ترکیبات فوران و ترکیبات فنازی می‌شود که احتمال می‌رود اثرات ضد میکروبی دود عنبرنسارا و عصاره‌ی آن، به یکی از این سه گروه مواد مربوط باشد (۱۰).

محقق‌زاده و همکاران نیز در مقاله‌ی خود درباره‌ی دودهای دارای مصارف طبی، به این نکته اشاره دارند که اطلاعات اندکی در خصوص اجزای دودهای طبی در دسترس است (۱۲).

همچنین، ذوالقاری به خواص قدیمی عنبرنسارا اشاره می‌نماید که در تأیید یافته‌های مطالعه‌ی حاضر می‌باشد (۶). یافته‌های این

References

1. Jay JM, Loessner MJ, Golden DA. Staphylococcal gastroenteritis. Modern food microbiology. New York, NY: Springer; 2005. p. 545-60.
2. Rashidi MR, Moghboli M. Construction of an expression shuttle vector for *Escherichia coli* and *Bacillus subtilis*. Journal of Microbial World 2013; 6(6): 188-97.
3. Parvin N, Validi M, Banitalebi M, Mobini G, Ashrafi K, Farrokhi E, et al. Effect of medicinal smokes on some nosocomial infection factors. J Shahrekord Univ Med Sci. 2010; 12(2): 76-83. [In Persian].
4. Andrade-Figueiredo M, Leal-Balbino TC. Clonal diversity and epidemiological characteristics of *Staphylococcus aureus*: high prevalence of oxacillin-susceptible *mecA*-positive *Staphylococcus aureus* (OS-MRSA) associated with clinical isolates in Brazil. BMC Microbiol 2016; 16(1): 115.
5. Kim HS. Do not put too much value on conventional medicines. J Ethnopharmacol 2005; 100(1-2): 37-9.
6. Zolfaghari H. Treatment of the common people. J Islamic Iran Trad Med 2013; 4(2): 138-60. [In Persian].
7. Hashemian L. Confirmation of Avicenna medical theories according to the ancient medical books and poetries of Persian poets. Proceedings of the International Avicenna Conference; 2004 Aug 8-10; Hamedan, Iran. [In Persian].
8. Rasouli I, Rezaei MB. Comparison of antimicrobial effects of ampicillin and essential oils of Zatarin Multiflora. Hakim Health Systems Research Journal 2001; 4(3): 219-25. [In Persian].
9. Moral R, Moreno-Caselles J, Perez-Murcia MD, Perez-Espinosa A, Rufete B, Paredes C. Characterisation of the organic matter pool in manures. Bioresour Technol 2005; 96(2): 153-8.
10. Palmqvist E, Hahn-Hägerdal B. Fermentation of lignocellulosic hydrolysates. II: inhibitors and mechanisms of inhibition. Bioresour Technol 2000; 74(1): 25-33.
11. Javadi A, Mirzaii H, Pashak P. Effect of warm-smoking on total microbial count of meat products. Journal of Veterinary Clinical Pathology 2007; 1(3): 171-6. [In Persian].
12. Mohagheghzadeh A, Faridi P, Shams-Ardakani M, Ghasemi Y. Medicinal smokes. J Ethnopharmacol 2006; 108(2): 161-84.

Evaluation of the Effect of Smoke of Anbar Nasara (Donkey Dung) Extract on Staphylococcus Aureus and Bacillus Subtilis

Ardeshir Talebi¹, Ebrahim Harigh², Elnaz Dehdashtian³, Farzaneh Amini⁴, Marzieh Meshkat⁵

Original Article

Abstract

Background: The use of medicinal smokes in treatment of many diseases, including infectious microbial diseases, has long been popular in Iran. This study aimed to compare the antimicrobial effects of smoke of Anbar Nasara (donkey dung) extract on *Staphylococcus aureus* and *Bacillus subtilis* with common antibiotics.

Methods: In this experimental study, donkey dung smoke as medicine and antibiotics as a control group were considered. Standard strains of *Staphylococcus aureus* and *Bacillus subtilis* were cultured in suitable mediums. Anbar Nasara extract was prepared without use of solvent, in order to prevent the antibacterial effect of solvent on microbes. Dilution and disk diffusion test was performed 3 times for each of the bacteria.

Findings: The mean of inhibition zone of *Staphylococcus aureus* by Anbar Nasara smoke was significantly greater than the inhibition zone induced by vancomycin; but there was no significant difference between the inhibition zone of *Bacillus subtilis* induced by Anbar Nasara smoke and ciprofloxacin. Least significant difference (LSD) post hoc test showed that the inhibition diameter of *Staphylococcus aureus* was significantly higher than the *Bacillus subtilis*. *Bacillus subtilis* induced higher minimum inhibitory concentration (MIC) values than *Staphylococcus aureus*; but, *Bacillus subtilis* induced higher minimum bactericidal concentration (MBC) values than *Staphylococcus aureus*.

Conclusion: The smoke of Anbar Nasara extract has a significant inhibitory effect on *Staphylococcus aureus* growth; so it can be offered as a medicine.

Keywords: Antimicrobial effect, Donkey dung, Smoke, *Staphylococcus aureus*, *Bacillus subtilis*

Citation: Talebi A, Harigh E, Dehdashtian E, Amini F, Meshkat M. Evaluation of the Effect of Smoke of Anbar Nasara (Donkey Dung) Extract on Staphylococcus Aureus and Bacillus Subtilis. J Isfahan Med Sch 2017; 34(406): 1351-5.

1- Associate Professor, Department of Pathology, School of Medicine, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran
2- Intern, Department of Pathology, School of Medicine, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

3- Department of Microbiology, School of Biological Sciences, Falavarjan Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran
4- Department of Microbiology, School of Biological Sciences, Varamin- Pishva Branch, Islamic Azad University, Varamin, Iran

5- Department of Biology, Nourdanesh Institute of Higher Education, Meymeh, Iran

Corresponding Author: Ardesir Talebi, Email: talebi@med.mui.ac.ir